

у 1900 р. зверталася до МВС виділити фінансування з державної скарбниці кошти для замощення стратегічної Староконстантинової вулиці, по якій «проходить дорога до провіантських магазинів, військових казарм і табірної поля» [9, арк. 13 зв.].

У 1857 р. побудовано Києво-Брестське шосе, яке проходило через Житомир, Новоград-Волинський, Рівне, Луцьк і Ковель. Впорядкуванням його відрізків в межах міських поселень займалося державне відомство – МШС [13, с. 838]. У 1878 р. МШС взяло на себе витрати на перебудову відрізків шляхів сполучення в межах трьох міст – Житомира, Рівного і Ковеля [7, арк. 1–4], хоча з відкриттям у 70-і рр. XIX ст. руху поїздів Києво-Брестською залізницею цей шлях почав втрачати своє значення головної транспортної артерії Волинської губернії.

Думи, зазвичай, зосереджувалися над впорядкуванням спочатку центру міста, а на окраїнах довгий час не було шляхів з твердим покриттям. Станом на 1910 р. у містах Волині забруковано всього 40 % всіх вулиць. Найкращими показники були у Житомира та Рівного (забруковано близько 80 % всіх вулиць і тротуарів), найгіршими – Овруч, де лише 11 % вулиць мали тверде покриття [23, с. 131].

Отже, проблеми із упорядкуванням доріг та тротуарів постійно супроводжували практично усі волинські міста. Причинами такої ситуації була відсутність коштів у міській владі на забрукування та освітлення міста та недотримання санітарних норм населенням, яке забруднювало відходами вулиці. Деякі з міських населених пунктів взагалі не мали брукувків.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 442. Оп. 105. Спр. 157, 18 арк. 2. Там само. Оп. 576. Спр. 76. 70 арк. 3. Там само. Оп. 627. Спр. 65. 38 арк. 4. Там само. Оп. 657. Спр. 66. 136 арк. 5. Там само. Оп. 666. Спр. 140. 719 арк. 6. Там само. Оп. 666. Спр. 191. 7 арк. 7. Там само. Ф. 692. Оп. 11. Спр. 12. 82 арк. 8. Державний архів Волинської області. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 160. 140 арк. 9. Там само. Спр. 395. 10. Державний архів Житомирської області. Ф. 62. Оп. 1. Спр. 1120. 64 арк. 11. Там само. Ф. 70. Оп. 1. Спр. 543, 32 арк. 12. Державний архів Рівненської області. Ф. 283. Оп. 1. Спр. 3. 54 арк. 13. Высочайше утвержденные Городовое положение. 16 июня 1870 г. // Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2-е. СПб., 1874. Т.45. Отд. первое. № 48498. С. 821–839. 14. Высочайше утвержденные Городовое положение. 11 июня 1892 г. // Полное собрание законов Российской империи. Собрание 3-е. Т.12. СПб., 1895. Отд. первое. № 8708. С. 430–457. 15. По вопросу порядка выборов в гласные городских дум лиц нехристианского вероисповедания. 5 марта 1885 г. // Полное собрание законов Российской империи. Собрание 3-е. СПб., 1887. Т.6. Отд. первое. № 2794 а. С. 88–89. 16. Обзор Волынской губернии за 1896 год. Житомир: Волынская губернская типография, 1897. 39 с. 17. Обзор Волынской губернии за 1913 год. Житомир: Волынская губернская типография, 1914. 97 с. 18. Андреев П. Юго-Западные дороги. Историко-экономический очерк. К., 1896. 133 с. 19. Воронин А. Записка о владельческих городах и местечках Юго-Западного края. К., 1869. Ч. 1. 140 с. 20. Зуц Н. И. Описание города Староконстантинова от начала основания до наших дней (1561–1884). Староконстантинов, 1884. 85 с. 21. Бармак М. В. Формування російської імперської системи державної служби на українських землях (XVIII–XIX ст.). Тернопіль, 2016. 392 с. 22. Іващенко І. Я. Діяльність Київської міської думи (1917–1919 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України». К., 2012. 16 с. 23. Прищепа О. П. Міста Волині в другій половині XIX – на початку XX ст.: автореферат дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України». Рівне, 2003. 22 с.

Світлана Орлик

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ МІСТА ТЕРНОПОЛЯ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ В ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Будь-які війни завжди несли смерті людей, руйнування і знищення цілих міст. Під час Першої світової війни місто Тернопіль знаходилося в скрутному становищі, адже майже три роки – з 23 серпня 1914 р. до 22 липня 1917 р. знаходилося під окупацією російських військ. У роки російської окупації місцевій владі міста необхідно самостійно вирішувати всі фінансово-господарчі проблеми міського господарства, оскільки російська окупаційна влада не переймалася проблемами утримання міста, а лише використовувала його ресурси. Особливих збитків зазнало місто під час відступу російських військ у 1917 р. За даними Тернопільського магістрату, збитки міста сягали 16 млн корон [3]. У складні воєнні часи магістрату міста необхідно було піклуватися за все місцеве населення, створювати їм необхідні умови життєдіяльності: підтримувати санітарний стан (чищення міста, вивезення сміття, чищення та утримання міських колодязів, слідкування за епідеміологічною ситуацією та ін.), утримувати поліцію та пожежну стражу, утримувати водопроводи та електричні заводи, освітлювати місто, створювати умови для підприємницької діяльності, яка б сприяла забезпеченню містян продовольчими і промисловими товарами, вирішувати інші нагальні питання. Проблеми формування бюджетів міст періоду Першої світової війни тісно пов'язані з питаннями соціально-економічного стану населення, а тому є важливим напрямком сучасних досліджень

економічної історії, які дозволять комплексно оцінити стан та способи вирішення фінансових проблем, які неминуче виникають у містах в умовах війни.

Вивчення проблеми економічної історії періоду Першої світової війни у частині соціально-економічного становища Галичини і Буковини знайшло відображення в наукових дослідженнях українських учених, таких як: І. Берест, В. Великочий, В. Глизнер, І. Ільницький, В. Клапчук, І. Кучер, І. Лозинська, В. Любченко, О. Мазур, О. Реснт та ін. Проте фінансові проблеми міст, у т.ч. формування бюджетів та організація місцевого оподаткування на окупованих територіях Галичини, залишалися переважно поза увагою дослідників або розглядалися побіжно.

Під час Першої світової війни фінансове положення міст Галичини перебувало у критичному стані. Багато міст і містечок зруйновано війною і потребували відбудови, російські війська, які дислокувалися у містах знищували благоустрій, руйнували парки та міські сади, військовими чинами не здійснювалася плата за використану воду і електроенергію, поширювалися пограбування та крадіжки залишеного власниками майна або його примусове відбирання у місцевих жителів та ін.

Під час першого вторгнення російських військ на західноукраїнські підавстрійські землі, окупаційна влада вирішила провести «інвентаризацію» фінансового стану кошторисів міст захоплених територій. Військовий генерал-губернатор Г. Бобринський своїм розпорядженням від 7 березня 1915 р. зобов'язав губернаторів зібрати з даного приводу необхідні дані від усіх губернських та повітових міст [4, арк. 235]. Тож, до кінця березня 1915 р. у канцелярію Військового генерал-губернатора надходили пояснювальні записки і рапорти щодо виконання бюджету за 1914 р., а також проекти бюджету міст на 1915 р.

Оскільки кошториси всіх міст за 1914р., до часу вторгнення російських військ, включали в дохідну частину додатки до існуючих в Австро-Угорській імперії державних податків і збори від продажу алкогольних напоїв (шинкові плати, збори з продажу горілки і пива та ін.), то саме ці доходи були бюджетоформуючими в усіх містах і гмінах Галичини і Буковини. Саме тому бюджети за 1914 р. відрізнялися за своєю структурою дохідної частини від бюджетів за 1915 р.

З кошторису доходів і витрат міста Тернополя за 1914 р. (див. таблиця 1) видно, що в складі доходів гмінні додатки до державних податків, які стягувалися протягом восьми місяців 1914 р. при австрійській владі, склали 29598 крб. 56 коп. або 20,3 % від загальної суми доходів, а збори з продажу алкогольних напоїв та пива складали 47432 крб. 94 коп. – це 32,5 %. Разом ці доходи становили більше половини доходів бюджету за 1914 р. (77031 крб. 50 коп. або 52,8 % від загальної суми доходів). У бюджеті на 1915 р. цих податків уже не очікувалося. Відсутніми стали і доходи від активних капіталів – 5668 крб. 27 коп., які включали в себе: «1) відсотки від розміщення коштів у державних позиках на 4700 кор., що використовувалися для забезпечення опалення народного училища – 188 кор.; 2) відсотки від Крайової облігації на 13300 кор., які забезпечували бюджету міста в попередніх роках біля 528 кор. і використовувалися для покриття застави консумційного (споживчого) збору з м'яса; 3) відсотки від облігації Крайового фонду винного відкupu, номінальною вартістю 942600 кор., які забезпечували до дохідної частини бюджету міста щорічно біля 37777 кор.» [4, арк. 237].

Крім того, по тих статтях доходів, які залишилися у бюджеті 1915 р., спостерігалось різке зменшення доходів – у цілому на суму 94742 крб. 60 коп. порівняно з 1914 р. Значно скоротилася стаття доходів «Від будівель» – на суму 8755 крб. 30 коп. У 1914 р. ця стаття доходів включала в себе плату за оренду міських будівель під казарми, військові магазини, конюшні австро-угорської армії, яка сплачувала місту значні кошти – біля 44882 корон в рік. Тоді як російська армія, захопивши ці будівлі, не сплачувала ніяких сум [4, арк. 235–236].

Втрата та скорочення статей доходів, що залишилися в останньому кварталі 1914 р. та у 1915 р., призвели бюджет м. Тернополя до критичного дефіциту. Тому проект кошторису міста на 1915 р. планувався з дефіцитом у розмірі 228689 крб. Загальні доходи міста на 1915 р. планувалися лише в сумі 51129 крб. 72 коп., що складало лише 35 % доходів 1914 р. Перед магістратом міста постала проблема пошуку інших об'єктів оподаткування, одночасно скорочуючи витратну частину кошторису на звітний рік. Так, у 1915 р. планувалося збільшити доходи за такими статтями: «Від міських підприємств, скотобійні» на суму 1349,78 порівняно з 1914 р.; за статтею «Інші доходи від наданих прав і преференцій», які включали в себе ринкові та ярмаркові збори на суму 368 крб. 36 коп.; найбільший приріст надходжень очікувався за статтею «Від лінійного акцизу в містах», тобто за ввезені в місто товари та худобу на суму 12871 крб. 82 коп. Запроваджено збір з власників собак, який у рік мав дати 100 крб. і була надія на сплату недоїмок і боргів за попередні роки на суму 2700 крб. Зазначені

резерви, на загальну суму 17389 крб.96 коп., були мізерними з кошторисними втратами, які складали майже 95 тис. крб. доходів, порівняно з 1914 р.

Що стосується видаткової частини бюджету міста Тернополя, то витрати збільшилися майже у двічі – на загальну суму 133946 крб.70 коп. та складали 279819 крб., тоді як у 1914 р вони становили лише 145872 крб. 28 коп. Звичайно, у зв'язку з дорожнеченою витрати зростали в кількісній величині, але зменшувалися у платіжному виразі. Лише за деякими несуттєвими статтями бюджету на 1915 р. не передбачалися суми витрат, такими як: «Чищення вигрібних ям», «Витрати на утримання міських будівель», «Стипендії та фінансування з міського фонду», «На організацію продажу кухонної солі», «На військові цілі». У супровідному листі, який додавався до бюджету міста за 1914 р. та його проекту на 1915 р., бургомістр міста Тернополя «мав честь просити (Військового генерал-губернатора Галичини – С.О.) допомоги..., без якої подальше господарство гміни зовсім зупиниться» [4, арк. 218–219]. Можливо, магістрат Тернополя, збільшивши витрати у проекті бюджету на 1915 р. майже вдвічі, мав надію на отримання дотацій та субсидій від окупаційної влади або на те, що російські війська почнуть платити за комунальні послуги та використання міської власності? Але у будь-якому разі очікування не справдилися.

Як демонструє практика – дефіцит бюджету міста так чи інакше призводив до скорочення фактичних витрат і приведенню їх у відповідність до суми фактичних доходів. Вже у проекті бюджету м. Тернопіль на 1917 р. значилася більш збалансована сума витрат – 123664 крб., відповідно до доходів міського бюджету – 123703 крб. [5, арк.153]. Та й ця сума, на думку окружного фінансового інспектора 1-го округу Тернопільської губернії, була достатньо «оптимістичною, оскільки не прийнято до уваги постійного росту цін робітничої праці, фуражу, яким потрібно годувати десять пар міських коней, опалення і т.п., далі – передбачено у цьому проекті надходження недоїмок ... попередніх років, що було дуже сумнівним, при відсутності в розпорядженні Магістрату будь-яких реальних мір щодо їх стягнення...» [5, арк.153–153 зв.]. Що стосується витрат за проектом бюджету на 1917 р., то в ньому зазначено вкрай незначні суми на утримання місцевих шкіл і надання допомоги бідним; зовсім відсутні витрати на амортизацію міських будівель, призначені на їхній ремонт [5, арк.153 зв.].

Слід відмітити, що тенденція зменшення доходів міських і гмінних бюджетів спостерігалася по всій окупованій території. Звичайно, стягнення податків з вимушеного війною населення – це головна проблема. Поряд з тим зменшення надходжень до дохідної частини міських бюджетів були зумовлені й іншими обставинами, такими як припинення стягнення двох бюджетоутворюючих джерел його поповнення: 1) відрахувань від продажу алкогольних напоїв і пива, через заборону окупаційною владою їхнього продажу; 2) відсутність додатків до державних податків, які зараховувалися до місцевих бюджетів під час австрійської влади. Позбувшись вищезазначених джерел доходів місцевих бюджетів, російська влада не могла запровадити на окупованих територіях російське податкове законодавство, а мала дотримуватися вимог IV Гаазької конвенції «Про закони і звичаї суходільної війни» прийнятої 18.10.1907 року, статті XLVIII, у якій зазначалося: «якщо неприятель стягує на зайнятій ним території встановлені на користь Держави податки, мита і грошові збори, то він зобов'язаний здійснювати це, за можливістю, відповідно до існуючих правил оподаткування та розкладки їх, при цьому на нього покладалася наступний з цього обов'язок нести витрати на управління зайнятою територією в розмірах, в яких мав обов'язок до цього законний Уряд» [2]. Навіть у Тимчасовому положенні «Про управління областями Австро-Угорщини, зайнятими за правом війни» від 3 липня 1916 р. у п.13 передбачено – «податки і повинності стягуються з населення на встановлених місцевими законами підставах» [1], пізніше в Тимчасовому положенні «Про стягнення податків і зборів та про устрій управління фінансовими справами при Військовому Генерал-Губернаторстві областей Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни» від 6 лютого 1917 р. відмічено, що «крайові, міські і повітові збори, податки і повинності стягуються на підставах, встановлених місцевими законами, причому крайові збори належить зараховувати в дохід казни» [7, арк.46 зв.]. Тобто, на окупованих територіях місцеві податки і збори мали стягуватися за австрійським законодавством, яке діяло до війни. Основними джерелами надходжень до доходів місцевих бюджетів міст і гмін Галичини й Буковини, за австрійським законодавством, були додаткові збори до державних майнових податків, таких як: поземельний податок, подомово-класний податок, ідеальний подомово-класний податок, подомово-чиншевий податок та ідеальний подомово-чиншевий податок. На суми нарахованих цих державних майнових податків нараховувалися додаткові місцеві збори у таких розмірах [6, арк. 183]: 46 % до окладу на користь крайового фонду; 50 %

до окладу на користь крайового шкільного фонду; 30 % до окладу на користь повітового дорожнього фонду; додаткові гмінні збори, в т.ч. 100 % надбавка гміни до консумційного збору з вина, 100 % надбавка гміни до консумційного збору з м'яса, інші гмінні додатки до державних податків.

Нерухоме майно у вигляді будівель і землі – як об'єкт оподаткування, потребувало ретельного пооб'єктного обліку. В умовах війни і нестабільності часу і можливостей в окупаційній владі для проведення інвентаризації всього наявного вцілілого нерухомого майна і землі не було. Крім того, прибутковий принцип оподаткування нерухомого майна передбачав те, що базою для оподаткування нерухомого майна (як будівель, так і землі) був дохід, отриманий від використання цього майна, розрахований за спеціальною методикою. Для нарахування суми вищезазначених майнових податків окупаційній владі необхідно було на основі розробленої австрійським законодавством методики визначити базу оподаткування конкретно для кожного об'єкта нерухомості (в т.ч. земельної ділянки), яке знаходилося у власності кожного платника податків. Розбиратися у складній математиці австро-угорського законодавства у російської влади бажання, умов і часу не було, до того ж списки платників були відсутні, а тому місцеві бюджети залишалися без грошей і міські господарства доходили до критичного стану.

Вихід у міських магістратів був один: своїми рішеннями розширювати практику стягнення податків, які були раніше не пріоритетними, або запроваджувати якісь податкові аналогії з австрійським законодавством, це такі збори, як: з базарної торгівлі, з ввезених у місто товарів, з продажу худоби, з м'ясників (з кількості наданого для продажу парного м'яса), за ветеринарний огляд м'яса, з квартирної плати, за собак, за переведення права власності майна, лінійний акциз (рогатковий збір), за огляд тіл покійників, з готелів, постійних дворів і більярдів, з театральних білетів та білетів інших розважальних закладів та ін. Російською владою вирішено «не обмежувати окремі групи міст у відношенні встановлення тих чи інших дрібних зборів, які стягувалися за місцевими законами, а надати міським поселенням краю можливість стягувати всі без виключення збори, які існували у привілейованих містах, що мало значно покращити фінансовий стан невеликих міст» [5, арк. 141]. Тобто, надати магістратам повну свободу ініціативи запровадження на підвідомчій території тих чи інших податків і зборів «під наглядом повітової влади та окружних фінансових інспекторів, але із затвердженням Генерал-Губернатора» [5, арк. 9].

Саме магістрат Тернополя у 1916 р. запровадив практику стягнення міського збору з торгівельно-промислових закладів у розмірі 1 % з обороту. На засіданні особливої наради з приводу пошуку нових джерел міських доходів, 16 грудня 1916 р. цивільна окупаційна влада рекомендувала поширити практику стягнення цього збору і на інші окуповані міста [5, арк. 18].

У подальшому окупаційна влада планувала розпочати оподаткування нерухомого майна, у т.ч. землі. У зруйнованих містах і містечках краю даний вид оподаткування визнано тимчасово недоцільним. У містах, які частково постраждали від військових дій, в т.ч. і м. Тернопіль, рекомендовано розпочати роботу по відновленню списків об'єктів оподаткування за платниками податків та розпочати нарахування всіх різновидів державного податку з нерухомого майна (в т.ч. землі), які існували при австрійській владі та нараховувати додаткові на них місцеві збори, з початковим відліком нарахування з 1 жовтня 1916 р. [5, арк. 9 зв. –10, 19].

Тож після «творчого» підходу в місцевому оподаткуванні у кошторисі м. Тернопіль на 1916 та 1917 рр. з'явилися нові статті доходів. На прикладі виконання міського бюджету за січень-квітень 1917 р. (див. табл. 2.) бачимо, що на відміну від статей доходів 1914 та 1915 рр., наведених вище (див. табл. 1), з'явилися нові міські збори: лінійний акциз (або рогатковий збір, який стягувався за ввезення/провезення через місто товарів, вантажів, крім військового призначення) з усіх товарів за встановленими таксами, 1 % з обігу торгівельно-промислових підприємств, орендна плата за міські крамниці, за користування міської скотобійні, за користування міськими вагами, за ветеринарний огляд худоби, гмінний податок з продажу м'яса. Гмінний податок з нерухомого майна, станом на червень знаходився на стадії обліку визначення об'єктів оподаткування та розробки методики оцінки нерухомості, тому надходжень до міського бюджету не було. Звичайно, такі новації в місцевому оподаткуванні не вирішували соціально-економічні проблеми міста, але хоч мінімально забезпечували життєдіяльність міського господарства. Тож виживання міста Тернополя у скрутні воєнні часи Великої війни, в умовах російської окупації, повністю лягало на плечі містян як у моральному, так і у фінансовому відношенні.

Таблиця 1

Кошторис доходів і витрат м. Тернопіль за 1914 – 1915 рр. (крб. коп.)

№ з/п	ДОХОДИ	1914р. (крб. коп.)	1915р. (крб. коп.)	Відхилення (+/-), (крб. коп.)
1.	Від міських земель.	764,43	469,72	-294,71
2.	Від здачі в оренду будівель міської власності.	10375,30	1620,00	-8755,30
3.	Від міських підприємств (електрична станція, водопровідне підприємство, та ін.) та скотобійні.	9550,22	10900,00	+1349,78
4.	Від чищення вигрібних ям.	144,30	-	-144,30
5.	Від оренди консумційного (споживчого) збору з м'яса (огляд перед забоєм, зважування, надання відповідних паспортів та ін.).	14511,24	840,00	-13671,20
6.	Частина належна гміні від шинкової плати (до 31.08.14 р.).	19974,00	-	-19974,00
7.	Від платежів за наданий в оренду гмінний збір з горілки і пива.	27006,24	-	-27006,20
8.	100 % надбавка гміні до консумційного (споживчого) збору з м'яса.	14419,96	9000,00	-5419,96
9.	100 % надбавка гміні до консумційного (споживчого) збору з вина, станом на 1 липня 1914 р.	452,70	-	-452,70
10.	Інші доходи від наданих прав і преференцій (ринкові та ярмаркові збори, за місця на торжищі худобою, за право ловить рибу та ін.)	4131,64	4500,00	+368,36
11.	Від активних капіталів (% від основного майна)	5668,27	-	-5668,27
12.	Гмінні додатки до державних податків, за 9 міс. 1914 р.	29598,56	-	-29598,60
13.	Від лінійного акцизу в містах (за ввезення в місто товарів).	8128,18	21000,00	+12871,82
14.	Від продажу кухонної солі.	1147,24	-	-1147,24
15.	Збір за собак.	-	100,00	+100,00
16.	Поступлення боргів, в т.ч. податкових.	-	2700,00	+2700,00
ВСЬОГО		145872,28	51129,72	-94742,60
ВИТРАТИ		1914 р. (крб.коп.)	1915 р. (крб.коп.)	Відхилення (+/-), (крб.коп.)
1.	Утримання правління міста.	3276,98	5100,00	1823,02
2.	Оплата праці чиновників Магістрату та ін.	16521,69	15593,00	-928,69
3.	Вклади на пенсії, пенсії вдовам та ін.	5814,27	9130,00	+3315,73
4.	Гонорари і одноразові допомоги .	1606,34	1582,00	-24,34
5.	Витрати на канцелярію/друк, меблі, опалення приміщень, та ін.	2141,75	14000,00	+11858,25
6.	Витрати на утримання міських будівель.	3055,60	-	-3055,60
7.	Державні збори та ін. законні патенти.	656,55	4000,00	+3343,45
8.	Утримання міської поліції, доставка й харчування арештантів.	14150,38	25300,00	+11149,62
9.	Утримання пожежної стражі та їх страхування.	5686,62	9816,00	+4129,38
10.	Утримання кучерів та міських коней, та господарчого майна, в т.ч. освітлення	5692,97	23285,00	+17592,03

**Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу
(від найдавніших часів до сьогодення)»**

	міста			
11.	Санітарні витрати, в т.ч. утримання лікарів, акушерок та ін.	4644,32	12545,00	+7900,68
12.	Утримання каналів та громадських вбиралень.	898,26	3350,00	+2451,74
13.	Утримання міської бійні, торжища скота й базарів.	7776,37	17090,00	+9313,63
14.	Утримання міських колодязів і басейнів, парків.	7251,46	7800,00	+548,54
15.	Утримання квартир: для військових, релігійних та військових потреб.	9678,06	15490,0	+5811,94
16.	Стипендії та фінансування з міського фонду.	540,00	-	-540,00
17.	Допомога бідним жителям міста, благодійні пожертви.	8550,50	8000,00	-550,50
18.	Організація прибирання міста та чищення вигрібних ям.	2444,58	6300,00	+3855,42
19.	На утримання консумційного збору з м'яса.	9669,63	2270,00	-7399,63
20.	Погашення боргів, відсотків та зобов'язань гміни.	23451,43	63448,00	+39996,57
21.	Внески у дорожній фонд.	6387,90	22000,00	+15612,10
22.	На військові цілі.	797,86	-	-797,86
23.	На адміністрування лінійного акцизу.	1992,92	7120,00	+5127,08
24.	На організацію продажу кухонної солі.	87,50	-	-87,50
25.	Непередбачувані, незвичайні та дрібні витрати.	2554,15	6600,00	+4045,85
26.	Залишок грошей в касі на кінець року.	544,19	-	-544,19
Всього витрат		145872,28	279819,00	+133946,70
Дефіцит бюджету		0	228689,00	

Складено автором за матеріалами (розрахунки власні): [4, арк. 229–232, 233–247].

Таблиця 2

Кошторис доходів і витрат м. Тернопіль за січень-квітень 1917 р. (крб. коп.)

№ з/п	ДОХОДИ	Підстави стягнення	З якого часу стягується	Сума (крб. коп.)
1.	Лінійний акциз (за ввезення в місто товарів).	Розпорядження Тернопільського губернатора	З початку війни	7794,11
2.	1 % торгівельно-промисловий податок.	Дозвіл особливої комісії магістрату	З 1 січня 1916 р.	3134,62
3.	Гмінний податок з нерухомого майна.	Дозвіл Ради упр. міста від 21.03. 1916 р.	З 1 січня 1916 р.	-
4.	Пеня за прострочення платежів.	Дозвіл Ради упр. міста від 19.05. 1916 р.	З 1 січня 1916 р.	-
5.	Орендна плата за міські крамниці.	Раніше існували	З початку війни	859,30
6.	За користування скотобійні.	Раніше існували	З початку війни	6822,46
7.	Від чищення вигрібних ям.	->-	->-	1988,50
8.	За місця на ринковій площі.	->-	->-	761,87
9.	За користування міськими вагами.	->-	->-	101,03
10.	За ветеринарний огляд.	->-	->-	373,46
11.	Гмінний податок на м'ясо.	->-	->-	4764,67
12.	Збір за собак.	->-	->-	81,00
ВСЬОГО				26681,02

ВИТРАТИ		Сума (крб.коп.)
1.	Оплата праці чиновників магістрату міста та ін.	6210,03
2.	Витрати на канцелярію та ін.	549,87
3.	Утримання пожежної стражі.	1915,99
4.	Утримання міських коней та кучерів.	7652,08
5.	Санітарні витрати, в т.ч. утримання лікарів, акушерок та ін.	3030,44
6.	Утримання міської бійні.	1441,35
7.	Утримання міських колодязів.	1571,90
8.	Утримання торговиці.	940,27
9.	Утримання садів.	1931,36
10.	Утримання каналів та громадських вбиралень.	7312,97
11.	Справляння лінійного акцизу.	2905,25
12.	Прибирання міста і мостів.	3115,52
ВСЬОГО		38577,03
Дефіцит бюджету		11896,01

[5, арк. 154 зв. – 155].

Список використаних джерел

1. Временное положение об управлении областями Австро-Венгрии, занятыми по праву войны: Приказ Начальника Штаба Верховного Главнокомандующего от 3 июля 1916 г. // Россия. Штаб Верховного Главнокомандующего (1914–1917). Приказы начальника Штаба Верховного Главнокомандующего за 1916 год / Россия. Штаб Верховного Главнокомандующего (1914–1917). – [Б.м.], 1916. Ч. 1: № 889 (1 июля 1916 года). № 1072 (9 августа 1916 года). 2. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни: IV Гаазька конвенція від 18.10.1907 // База даних Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення: 09.01.2017). 3. Мороз В. Тернопіль за «руських» – окупація у Першій світовій. URL: <https://te.20minut.ua/Podii/ternopil-za-russkih--okupatsiya-u-pershiy-svitoviy-10246950.html> (дата звернення 01.09.2017). 4. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). Ф. 361. Оп.1. Спр.547. 5. ЦДІАК України. Ф.377. Оп.1. Спр.86. 6. ЦДІАК України. Ф.377. Оп.1. Спр.89. 7. Державний архів Чернівецької області. Ф. 923. Оп.1. Спр.185.

Ольга Ревуцька

ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (СЕРПЕНЬ 1914 – ТРАВЕНЬ 1915 РР.)

У результаті Галицької операції 18 серпня – 25 вересня 1914 р. Східна та частково Західна Галичина, Північна Буковина були окуповані російськими військами. Зайняту територію включено до новоутвореної адміністративно-територіальної одиниці – Тимчасового воєнного генерал-губернаторство Галичини з центром у м. Львові [3, с. 8]. Тернопілля виділено в окремий адміністративно-територіальний підрозділ генерал-губернаторства – Тернопільську губернію з центром у м. Тернопіль. До її складу увійшло 17 повітів: Тернопільський, Бережанський, Богородчанський, Борщівський, Буцацький, Гусятинський, Заліщицький, Збаразький, Зборівський, Калуський, Підгаєцький, Скалатський, Станіславівський, Терехівський, Тлумачський, Турківський, Чортківський [2; 9, арк. 10, 22, 32, 49, 65, 73, 82, 95, 104, 112, 118, 121, 130, 146, 150].

Економіка Тернопільської губернії в період російської окупації перебувала у складному становищі. У праці І. Крип'якевича наводяться свідчення «фінансового діяча» А. Лисяка, який говорить про економіку Галичини наступне: «Країна з фінансово-економічної сторони дуже молода, розвивала ся під впливом Австрії, яка старала ся вислати з неї як найбільше. Тим можна толкувати, що при великім населенню край має дуже слабо розвинений промисл...» [6, с. 40–41]. Водночас значна частина підприємств припинила свою діяльність під впливом військових дій та окупаційного режиму, що призвело до поглиблення кризового стану економіки.

На думку А. Лисяка, «... що край знаходить ся все таки в певнім добробуті, то завдяки багатству нафти...» [6, с. 41]. На території Богородчанського та Станіславівського повітів Тернопільської губернії відкрито 45 нафтових свердловин поблизу сіл Битків, Манява та Кричка, 16 нафтових підприємств в с. Битків, 2 нафтоочисних заводи в селах Монастирчани та Микитниці та 1 нафтовий завод в м. Станіславів [13, арк. 26 зв. – 31, 246 зв. – 247].